

Hassas Konular

Osmanlı'dan Cumhuriyete Bir Modernleşme Stratejisi Olarak Yabancı Uzman İstihdamı

Seyfi Yıldırım

31 Mayıs 2008

Yabancı uzman istihdamı meselesi modernleşme ihtiyacına dayanır. Neden bir modernleşme, batılılaşma ihtiyacı doğmuştur. Batılılaşmayı "Batılı olmayan bir toplumun Batı normlarına göre yeniden yapılanması" şeklinde tanımlamak mümkündür. Osmanlı'da adı konulmamış olan Batılılaşma olgusu, "dış zorlamadan çok, bir iç kararın sonucu" olmuştur.¹

"Medeniyet insanlığın ortak malıdır" tezine göre bakıldığında bu değerın Orta Çağ'dan önceki devirlerde İslam dünyasının elinde olduğunu söylemek gerekir. Avrupalılar 12. yüzyıldan itibaren Arapçadan Latinceye yaptıkları çevirilerle İslam medeniyetini anlamaya çalışmışlardır. Bu aktarmaların yanı sıra modern Avrupa'nın oluşumunun bir başka itici gücü doğudan kara ticaretinin engellenmesi ile deniz ticaretinin hızlanması, pusulanın yardımı ile yeni deniz yollarının ve kara parçalarının bulunması; bu yerlerin Avrupa insanının ufkunu genişletmesidir. Böylece 12. yüzyıldan itibaren şehir hayatı canlanmış, bu canlanma da insan hukukunu ve para ekonomisini canlandırmış, daha 14. ve 15. yüzyıllardan itibaren şehirlerde kapitalist bir sınıf oluşmaya başlamıştır. Özellikle bu kapitalist sınıfın özgürlükleri genişletmede ve dünyayı sarmalayan bir sömürge ağı kurulmasındaki yeri oldukça büyüktür.

Batılılaşma uğraşı yalnızca Osmanlı Devleti'ne özgü bir davranış değildir. Rusya ve Japonya yabancı uzman, yurt dışı eğitimi gibi kanallardan yararlanarak çağdaşlaşma örneği veren iki tipik ülke olarak görülmektedir.

Yabancı uzman istihdamı, Türk modernleşme stratejisinin dayandığı önemli kanallardan biridir. Yurt dışı eğitimi, teknoloji transferi, yabancı eserlerin tercümesi gibi modernleşme kanalları ile paralel olarak yürütülen bir uygulama olmuştur. Aynı zamanda devlet ve devlet adamları eliyle yürütülen bir resmi modernleşme anlayışı sebebiyle modernleştirilmesi düşünülen alanda ilk müracaat edilen bir uygulamadır.

Lale Devri'yle birlikte modernleşme hareketleri başlamış ve bu hareketlerle beraber Batı'da meydana gelen gelişmelerin öğrenilmesi ve aktarılması amacıyla öncelikle yabancı uzman istihdamı gündeme gelmiştir. Çünkü Batı bilgi birikimini ülkeye aktaracak diğer kanallar yanında yabancı uzman istihdamının kendine has özellikleri bulunmaktadır.

Yenilik yapılacak alandaki acil eleman ihtiyacının karşılanmasında alternatifi olmayan bir yoldur. Eğer bu alanda yetişmiş, tecrübeli bir elemanın yoksa yabancı uzman istihdamı kaçınılmaz olacaktır. Çünkü genellikle yabancı uzmanlar ilgili sahada tecrübe sahibi kişilerden seçilmektedir. Bu sebeple eksik eleman ihtiyacının karşılanmasında önemli bir avantaja sahip bulunmaktadır. Yani kısa vadeli olarak ihtiyacın karşılanmasında en önemli faktördür. Bu açıdan yurt dışı eğitimi ise daha uzun vadeli bir kanal olarak karşımıza çıkmaktadır. Yurt dışı eğitimi geri dönüşümü ancak 20 yıllık sürece uzayabilen bir kanal olarak olumsuz bir görünüm arz eder. Fakat yabancı uzman istihdamı millî bir kaynak olmadığından uzun vadede sürdürülmesi olumsuzlukları beraberinde getirecek olan bir kanaldır. Yurt dışı eğitimi ise kendi millî potansiyelinizi arttırma açısından oldukça büyük bir öneme sahiptir.

¹ İlber Ortaylı, "Batılılaşma Sorunu", *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 1, İstanbul 1983, s. 137.

Hem Osmanlı hem de Türkiye Cumhuriyeti'nde yürütülen modernleşme çabalarında modern dünyanın potansiyelinden faydalanmak üzere batılı yabancı uzmanların istihdam edildiği görülmektedir. Yabancı uzmanlar yenilik yapılmak istenilen ve yapılan her alanda görülmektedir. Fakat bugüne kadar yapılan çalışmalarda yabancı uzmanlarla ilgili olarak kapsayıcı bir çalışmanın yapılmadığı görülmektedir. Aslında bugünkü Türk modernitesinde önemli bir yere sahip olduğu düşünülen yabancı uzmanlar konusunun bir bütünlük içerisinde ele alınması modernleşme konusundaki çalışmalara büyük bir kaynak teşkil edecektir.

Bundan dolayı hangi alanlardan, hangi ülkelere, kimler geldi. Bunlara Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti'nde hangi kurumlarda, hangi görevler verildi? Bunların hizmet ettikleri alanlara katkıları neler olmuştur? Bu katkıların diğer kanallardan gelen katkılarla oranı nelerdir? Bu sorulara cevap verilmesi ile modernleşme sürecinde yaşanan isabet ve eksiklerin görülebilmesiyle günümüz uygulamalarında uygulanan sivil ve devlet politikaları için ufuk açıcı olabilecektir.

Osmanlı döneminde ilk modernleşme çabalarında ve özellikle II. Mahmut ve Tanzimat dönemlerinde Fransa ile ilişkiler çerçevesinde Fransız uzmanların istihdam edildiği görülmektedir. Ordu, askeri ve sivil eğitim gibi alanlarda ağırlıkta olmak üzere istihdam edilen bu uzmanlardan sonra önceleri sayıları az olmakla birlikte II. Abdülhamit döneminden itibaren Alman uzmanların da istihdam edildiği görülmektedir. Böylece Osmanlı modernleşmesinde Alman etkisi hissedilmeye başlanılmıştır. II. Meşrutiyet dönemi ise bu etkinin oldukça arttığı bir dönem olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti kurulmasından itibaren hem yurt dışı eğitimi hem de yabancı uzman istihdamında önemli bir artış söz konusudur. Eğitim, tarım, sanayi, ekonomi konularında ağırlıkla istihdam edilen yabancı uzmanlar, bu dönemde Türk modernitesinin dayandığı en önemli unsur olmuştur. Çünkü 13 milyonluk Anadolu nüfusu içerisinde modernleşme çalışmalarını yürütecek nitelik ve sayıda yerli insan gücü eksikliği bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından itibaren aslında II. Dünya Savaşı sonrasına kadar Türk modernleşmesindeki Alman etkisinin sürdüğü görülmektedir.

Seyfi Yıldırım, Dr., Tarihçi; Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü öğretim görevlisi; KÖKSAY Türk Eğitim Stratejilerini Geliştirme Çalışma Grubu üyesidir.

KÖKSAY E-Bülteni, KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Vakfı (KÖKSAY) tarafından çıkarılmaktadır. KÖKSAY bağımsız ve bağlantısız, günlük siyasî konumu olmayan bir kurumdur; merkezine Türkiye ve Türk dünyasını alarak araştırmalarını ulusal ve uluslar arası sosyal, siyasî ve stratejik konulara yoğunlaştırır, araştırma ve incelemeler yapar. Dolayısıyla, bu yayında ifade edilen bütün görüşler, değerlendirmeler ve varılan sonuçlar yalnızca yazarlarına aittir.

© 2008, KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Vakfı. Bütün hakları saklıdır.